VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

TEISĖS FAKULTETAS

Artūras Garys

AR KYLA CIVILINĖ PASKOLĄ SUTEIKUSIO KREDITO ĮSTAIGOS ATSAKOMYBĖ UŽ NETINKAMĄ VARTOTOJO MOKUMO ĮVERTINIMĄ?

Magistro baigiamasis darbas

Teisės vientisųjų studijų programa, valstybinis kodas 601M90004

Vadovas Dr. Tomas Veršinskas _____ _____

(Moksl. laipsnis, vardas, pavardė) (Parašas) (Data)

Apginta Doc.dr. Tomas Berkmanas _____ _____

(Fakulteto dekanas) (Parašas (Data)

Kaunas, 2015

TURINYS

SANTRAUKA…… 3

SUMMARY……..5

ĮVADAS……...7

I. VARTOJIMO KREDITŲ SAMPRATA IR REGLAMENTAVIMAS.....11

II. VARTOJIMO KREDITO IŠDAVIMO PROCEDŪRA……..…….14

2.1. Kredito gavėjo mokumo vertinimas…….....14

2.2. Vartojimo kredito sutarties sudarymas……..…..17

III. CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ…….18

3.1. Neteisėti veiksmai……..18

3.2. Priežastinis ryšys……20

3.3. Kaltė……...……21

3.4. Žala, nuostoliai……...……21

IV. KREDITO GAVĖJŲ CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS BŪDAI.....23

V. VARTOJIMO KREDITO PALŪKANŲ REGULIAVIMAS TEISMINIU BŪDŲ.....24

VI. UŽSIENIO ŠALIŲ PRAKTIKA…….……...25

VII. ALTERNATYVA KREDITŲ ĮSTAIGOMS.....27

VIII. IŠVADOS IR SIŪLYMAI……..29

IX. LITERATŪROS SĄRAŠAS…… ..…..……....30

SANTRAUKA

Visuomenėje kreditų įstaigos jau senai nestebina savo teikiamomis paslaugomis vartojimo kreditų paslaugomis. Skolinimasis tapo niekuo neišsiskiriančia įprasta finansine paslauga, kurios dalyviais gali tapti kiekvienas iš mūsų. Kredito įstaigos pagrindinis tikslas yra padėti vartotojui patenkinti savo ar kitų materialius poreikius, tačiau svarbu paminėti, kad naudą vartotojui skolinimasis duoda tik tada, kai skolinamasi atsakingai. Pastaruoju metu vis populiaresnės tampa vartojimo kreditų sutartys orientuotos į greitą vartojimo paskolos suteikimą. Šios specializuotos vartojimo kreditų teikimo bendrovės užkariauja vartojimo kreditų rinką dėl siūlomo pakankamai paprasto ir operatyvaus kredito sutarties sudarymo proceso.

Vartotojas nėra finansų srities profesionalas, todėl jo, kaip silpnesniosios sutarties šalies vartotojo, teisės yra ginamos įstatymais. Pareiga įvertinti vartojimo kredito gavėjo mokumą yra pavesta vartojimo kreditų įstaigai, tačiau daugėja atvejų, kuomet nepaisoma mokumo vertinimo taisyklių ir suteikiamas vartojimo kreditas vartotojui neatitinkančiam atsakingo skolinimosi nuostatų. Svarbu paminėti, kad Lietuvos banko Priežiūros tarnybai paskyrus administracinę nuobaudą, vartojimo kredito įstaigai, kreditoriaus ir skolininko sutartis lieka nepakitusi ir tęsiasi tokiomis pat sąlygomis kaip ir anksčiau. Netinkamas vartojimo kredito mokumo vertinimas gali privesti prie nemokumo ar net asmens bankroto.Taigi, svarbu užtikrinti, kad vartotojo interesai būtų užtikrinami pritaikant civilinių teisių gynimo metodus ir būtų atkuriama iki sutarties sudarymo buvusi civilinė teisinė padėtis taikant restituciją arba protingą palūkanų sumažinimą, kas reikštų efektyvesnę vartojimo kredito gavėjo apsaugą nuo galimo piktnaudžiavimo sutarties sąlygomis.

SUMMARY

Does the Civil Liability of Credit Institution Raises If the Clients Solvency Is Improperly Evaluated?

Nowadays, borrowing money from banks, financial institution has become more and more popular. Consumers credits, is a tool, that helps people to meet the financial needs. Moreover, consumer credits makes positive impact to the country's economy by encouraging consumption. However, every plus has a minus, so there is a negative side of consumers credit. It affects, the need to constantly borrow from banks, credit unions, mutual borrowing platfors, or other legal persons registered in a public list of consumer credit grantors. However, the benefits of consumer borrowing gives only when the borrowing responsibly. In recent times, it is becoming increasingly popular in consumer credit agreements focused on fast moving consumer loan – payday loans. These specialized consumer credit reporting companies, conquering the consumer credit market offered enough for a simple and rapid credit agreement process. However, the company for which he receives a very high interest rate, which at times exceeds and hundreds of percent per annum, can be directly linked to the fact that the person's financial situation is deteriorating and the number of indebted people ais increasing.

The borrowers are usually not financial professionals, so as the weaker party to the contract rights of the consumer they are protected by the law. Obligation to assess the use of the borrower's ability to pay is tasked with consumer credit institution, however, there are cases in which disregarded the solvency and valuation rules for consumer credit, the consumer does not comply with responsible lending provisions. It is important to be mentioned that the Bank of Lithuania issued an administrative fine of consumer credit institution, the creditor and the debtor's contract remains unchanged and continues under the same conditions as before. Therefore, it is important to ensure that the provisions on civil rights approach - restitution to restore the situation prior tConsumer credit can be given over the phone or via the Internet, which means that to get them is simple and easy, as there is no need to even leave the house and come to the credit institution. Engage in consumer credit activities can be provided only if the person is registered in a public list of consumer credit lenders. Consumer credit grantor is a business-employed person, other than a natural person, which provides consumer credit. As the person works for business purposes, it shows that the company aims to profit. Consumer credit grantor in order to obtain bigger financial benefits for borrowed money want to get a bigger reward.

When preparing the payday' consumer credit contract, the annual interest rate at the time of the contract could reach 200 percent. Since rapid credit service is fast and simple and nereikauja direct contact between the creditor and the debtor, for a charge higher interest. In addition, this service is related to risk management, and the respective risk level depends on the amount of interest and the conditions which will enable the consumer credit contract. Consumer borrower's risk level is determined using information about a person's creditworthiness collecting companies whose main criteria are being assessed an individual's credit history, information about the amounts due, returned creditso the time of conclusion, the court or at a reduced interest rate to a reasonable size.

In terms of consumer credit granting institutions, the application of contractual civil liability, as the credit is granted, the parties signed a credit agreement. In order to prove the borrower's sustained damage due to the credit grantor did not correctly assess its ability to pay and gave the credit to be shown all the civil liability of the necessary conditions arise. Restitution- this "civil rights defense the way the country has returned to what it has transmitted to the other party, and the party has been granted wrongly exacted what it wrongly received. In other words, the restitution it is the parties return to the status quo.

Consumer credit agreement does not contracting parties to the situation that existed before the conclusion of a consumer contract and implement consumer rights, to violate the rights of the defense and to the material and non-material damage (loss) rate. 'So, while consumer credit agreement was concluded in the existence of grounds for nullity of the contract, but it is not possible to protect the borrower, as the weaker party transaction, and the parties to restore the situation that existed before the conclusion of a consumer contract. Master thesis author's opinion, since the borrower is a consumer, then it should be subject to the Consumer Protection Act of provisions.

To sum up, it is concluded that Lithuania valid consumer credit and consumer protection laws regulating the legislative framework should be improved. The effective implementation of the consumer credit market must, in order to ensure not only the administrative responsibility of the lender, but also legally regulated civil lender liability. Civil liability necessity of consolidation in the fact that the borrower is the weaker party to the contract and on the failure of a credit obligation to the lender to assess the ability to pay, it is experiencing the negative consequences.

ĮVADAS

Temos aktualumas. Modernioje ir besivystančioje visuomenėje vartojimo kreditai yra svarbi priemonė padedanti tenkinti finansinius visuomenės poreikius. Vartojimo kreditai taip pat pozityviai veikia šalies ekonomiką, nes dėl suteikto finansavimo yra skatinamas vartojimas. Nepaisant to, egzistuoja ir negatyvi vartojimo kreditų pusė, kuri pasireiškia išsivystančiu poreikiu nuolat skolintis iš bankų, kredito unijų, tarpusavio skolinimosi platformos dalyvių ar juridinių asmenų įrašytų į viešąjį vartojimo kreditų davėjų sąrašą. Svarbu paminėti, kad didžiąją dalį vartojimo kreditų rinkos dalį sudaro juridiniai asmenys, kurie įrašyti į viešąjį vartojimo kreditų sąrašą ir specializuojasi „greitųjų“ vartojimo kreditų teikimo srityje. Įtakingo vartojimo kreditų rinkos dalyvio veikla, lemia kad vis dažniau sudaromos vartojimo kreditų sutartys su triženklėmis metinėmis palūkanų normomis.

Problematika. Vartojimo kreditų rinka nuolat auga, o tai reiškia, kad žmonės yra linkę laisviau skolintis. Skolinimasis yra palankus ekonominis rodiklis, tačiau tik tuo atveju jeigu skolinamasi atsakingai. Kredito įstaigos – bankai, kredito unijos yra linkę teikti vartojimo kreditus, kurių metinė palūkanų norma nėra retu atveju perkopia 20 procentų.. Tačiau, kredito įstaigos nepaisant palankaus vartotojui palūkanų dydžio, yra nukonkuruoti „greitųjų“ vartojimo kreditų bendrovių.

Greitųjų kreditų bendrovių teikiami kreditai pasižymi greitesniu vartojimo kredito suteikimo procesu, už kurį vartotojas yra pasiryžęs mokėti didelėmis metinėmis palūkanas, bei aukšta kredito kainą.

Vartojimo kreditų davėjai, suteikdami kreditą, privalo patikrinti kliento mokumą[1], tačiau Lietuvos banko Priežiūros tarnyba nustato vis daugiau vartojimo kreditų bendrovių, kurios nesilaiko atsakingo skolinimo ir kredito mokumo vertinimo taisyklių bei suteikia paskolas asmenims, kurie pagal nustatytas taisykles neturėtų jų gauti t.y nedirbantys, nepilnamečiai asmenys. Bendrovėms pažeidusioms kredito gavėjo mokumo vertinimo kriterijus, yra taikoma tik administracinė atsakomybė, o nukentėjusio nuo kredito bendrovės veiksmų nukentėjusio kredito gavėjo padėtis lieka nepakitusi, jis ir toliau privalo mokėti tiek paskolos mokestį, tiek palūkanas. Taigi, dėl šių priežasčių yra svarbu taikant tiek administracinę, tiek civilinę atsakomybę užtikrinti visapusišką vartojimo kredito gavėjo apsaugą nuo priešingų teisei kredito davėjų veiksmų, pasireiškiančių netinkamu mokumo įvertinimu.

[1] LR Vartojimo kredito įstatymas, Žin. (2011, Nr. 146-6830), 8 str.

Tyrimo tikslas: išsiaiškinti vartojimo kredito įstatymo taikymo problematiką, atlikti vartojimo kreditų davėjų sutarčių analizę, palyginti vartojimo kreditų teikimą bei reglamentavimą nacionaliniu ir tarptautiniu lygmeniu. Taip pat ištirti civilinės atsakomybės atsiradimo sąlygas bei nustatyti ar galima vartojimo kreditų davėjų civilinė atsakomybė.

Hipotezė: kredito įstaigai kyla civilinė atsakomybė už netinkamą vartojimo kredito gavėjo mokumo įvertinimą.

Tyrimo metodas: magistriniame darbe naudojamas aprašomasis tiriamasis metodas tiriant Lietuvos ir užsienio šalių įstatymines bazes, dokumentus ir šaltinius apdorojant gautą informaciją ir pateikiant ją magistro darba. Lyginamasis tyrimo metodas atliekant įstatymų, jų pakeitimų projektų, taip pat teismų praktikos lyginamąjį darbą. Sisteminis tyrimo metodas, sisteminant surinktą informaciją, apibendrinant ir pateikiant išvadas.

Pagrindiniai uždaviniai:

1. Ištirti vartojimo kreditų suteikimo procedūrą;
2. Vertinti ar tinkamai atliekamas vartojimo kredito gavėjų mokumo vertinimas;
3. Atskleisti civilinės atsakomybės atsiradimo sąlygas vartojimo kredito sutartyse;
4. Palyginti, vartojimo kredito gavėjo teisių apsaugos reglamentavimą reglamentavimą tarptautiniu lygmeniu.

I. VARTOJIMO KREDITŲ SAMPRATA IR REGLAMENTAVIMAS

Šiuo metu Lietuvoje pasiskolinti pinigus iš vartojimo kredito įstaigos gali būti dirbantis, pilnametis asmuo. Lietuvoje kredito įstaigomis yra laikomi bankai bei kredito unijos, kadangi šios įmonės turi licenciją priimti indėlius ar kitas grąžintinas lėšas bei jas skolinti neprofesionaliems rinkos dalyviams.[2] Kredito įstaigai paskolinus pinigus neprofesionaliam rinkos dalyviui yra suteikiama paskola. Pažymėtina, kad sąvoka „kreditas“ yra apibūdinama kaip sąvokos „paskola“ sinonimas.[3] Remiantis M. Jasiene, kreditas yra „prekių ar pinigų skolinimas paprastai už atlygį, t.y. palūkanas“.[4]

Kredito įstaigai teikiant kreditą, privalo būti pasirašoma kredito sutartis. Kredito sutarties šalys yra kreditorius ir skolininkas. Kreditorius teikia skolininkui kreditą su nustatytu jo grąžinimo terminu bei paslaugos apmokėjimo sąlygomis, todėl lieka sandorio objekto savininku.[5] Kadangi kredito suteikimas yra vartojimo kredito įstaigos teikiama paslauga, tai reiškia, kad už šią paslaugą taip pat turi būti atsiskaityta. Šiuo atveju atsiskaitymas yra skolininko mokamos metinės palūkanos kredito įstaigai. Kredito palūkanų dydį gali nulemti dvi priežastys: pirma, nuo rizikos, kurią patiria kreditorius atiduodant savo kapitalą skolininkui, o antra, kad kreditorius nebegali naudotis savo turtu, nes jis paskolintas.[6] Taigi, palūkanos yra kreditoriaus gaunama nauda už riziką, kuri yra patiriama skolinant pinigus.[7]

Dabar Lietuvoje labai populiarūs vartojimo kreditai, kurie bendrine kalba dažnai įvardinami sąvoka „greitieji kreditai“. Be to, gali būti mažasis vartojimo kreditas, kuris reiškia, kad tai „yra be didelių formalumų prieinamas vartojimo kreditas, kuomet vartotojui yra skolinama nedidelė suma trumpam laikotarpiui už didelę metinių palūkanų normą“.[8] Remiantis Lietuvos banko vartojimo kredito rinkos 2015 m. pirmojo pusmečio apžvalga matyti, kad greitųjų kreditų rinka išaugo 11 procentų, o vartojimo kreditų sumos likutis 22 procentais.[9] Vadovaujantis šiais duomenimis galima daryti išvadą, kad vartojimo kreditų ne tik imama daugiau, bet kartu auga ir vidutinė imamo kredito

---

[2] LR Finansų ministerija, *kredito įstaigos;* < https://finmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/finansu-rinku-politika/finansu-istaigos-ir- kiti-finansu-rinkos-dalyviai/kredito-istaigos> [aplankyta 2015.12.15].

[3] St. Keinys ir kiti red, *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* (Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993), p. 331.

[4] Meilutė Jasienė, *Pinigai ir kreditas* (VU, 2013), p. 49.

[5] Ten pat, p. 153.

[6] Sandra Paulauskienė, Giedrė Jašmontaitė, AB DNB Nord Banko kreditavimo paslaugų analizė ir perspektyvos (magistro darbas, Šiauliai, ŠU, 2009), p. 8.

[7] Žr. Išnašą 4: Meilutė Jasienė, p. 154.

[8] Paulius Astromskis, *Mažojovartojimo kreditavimo sandorių reguliavimo modelis* (Daktaro disertacija, Kaunas, VDU, 2014), p. 25.

[9] Vartojimo kredito rinkos apžvalga, *2015 m. I pusmetis;*< https://www.lb.lt/n25919/2015_09_09_vartojimo_kreditai.pdf>[aplankyta 2015.12.15].

suma. Per pirmąjį 2015 m. pusmetį kredito suma išaugo 26 procentais ir dabar siekia 295 eurus.[10] Tai reiškia, kad vartojimo kreditai tampa vis patrauklesni. Kita vertus, auganti vidutinė kredito suma taip pat proporcingai didina ir mokėjimą pradelsusių asmenų skaičių, kas sąlygoja tokius padarinius kaip kredito įmoką vėluojančio asmens priverstinį skolos išieškojimą, kuris atliekamas pasitelkiant į pagalbą išieškojimo įmones, teismą (bylinėjimosi išlaidos, metines palūkanos), antstolį (sprendimų vykdymo išlaidos), kurių išlaidos yra padengiamos iš kredito gavėjo lėšų. Vartojimo kredito įstatyme numatytas, vienašalis kredito sutarties nutraukimas, kurio sąlygos yra tokios: „*1.) vartojimo kredito gavėjas yra patvariojoje laikmenoje parengtu rašytiniu pranešimu informuotas apie pradelstą mokėjimą; 2) mokėjimas pradelstas ilgiau kaip vieną mėnesį ir jo suma yra ne mažesnė kaip 10 procentų negrąžintos vartojimo kredito sumos arba mokėjimas yra pradelstas ilgiau kaip tris mėnesius iš eilės; 3) pradelstas mokėjimas nebuvo padengtas per dvi savaites nuo papildomo patvariojoje laikmenoje parengto rašytinio pranešimo įteikimo vartojimo kredito gavėjui, todėl iš šių sąlygų*“.[11] Darytina išvada, kad tinkamai informavus kredito gavėją sutarties nutraukimas yra galimas minimaliai po vieno mėnesio nuo praleistos įmokos dienos.

Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktikoje pažymėta, kad *„sutarties nutraukimas – kreditoriaus teisių gynimo būdas, o sutarties nutraukimo ribojimai reiškia, kad turi būti paisoma ir skolininko interesų. Skolininko teisės ginamos nustatant nutraukimo sąlygas, tvarką bei nutraukimo padarinius kasacinis teismas, aiškindamas bendrąsias sutarčių nutraukimo tvarką reglamentuojančias materialiosios teisės normas, yra konstatavęs, kad taisyklių, nustatančių pranešimo apie sutarties nutraukimą terminus, taip pat papildomo termino prievolei įvykdyti nustatymą, paskirtis yra išlaikyti tarp šalių susiklosčiusius santykius, kartu nepažeidžiant nukentėjusios šalies interesų, paliekant galimybę jai savo praradimus kompensuoti kitomis kreditorių teisių gynimo priemonėmis, įskaitant ir nuostolių atlyginimą.”*[12] Taigi, darytina išvada, kad tinkamo informavimo terminas yra paliktas sutarčių laisvei, o sutarties nutraukimas laikomas kreditoriaus teisių gynimo būdu.

Vartojimo kreditai gali būti suteikti telefonu ar internetu, o tai reiškia, juos gauti yra paprasta ir lengva, kadangi net nėra būtina išeiti iš namų ir atvykti į kredito įstaigą. Verstis vartojimo kreditų teikiama veikla galima tik tuomet, kai asmuo yra įrašytas į viešąjį vartojimo kredito davėjų sąrašą.[13] Vartojimo kredito davėjas yra verslo tikslais dirbantis juridinis asmuo arba fizinis asmuo dirbantis kaip

[10] Ten pat.
[11] Žr. išnašą 1: LR Vartojimo kredito įstatymas, 19 str.
[12] Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, civilinių bylų skyrius (2013-12-20, Nr.3K-3-691/2013);
[13] Žr. išnašą 1: LR Vartojimo kredito įstatymas, 22 str. 1 d.

vartojimo kreditų davėjų tarpininkas, kuris teikia vartojimo kreditus.[14] Tai, kad asmuo dirba verslo tikslais tik parodo tai, kad yra siekiama įmonės pelno. Todėl vartojimo kredito davėjas, siekdamas gauti didesnę finansinę naudą, už paskolintus pinigus nori gauti didesnį atlygį.

Sudarant „greitąją“ vartojimo kredito sutartį, metinė palūkanų norma sutarties sudarymo metu gali siekti ir 200 procentų.[15] Vertinant tai, kad „greitojo“ kredito paslaugos procedūra yra greita bei paprasta ir nereikauja tiesioginio kontakto tarp kreditoriaus bei skolininko, atsiranda segmentas vartotojų, kurie už tai moka didesnės palūkanos nei kredito įstaigų atveju. Vartojimo kredito teikimas yra susijęs su rizikos valdymu, todėl nuo atitinkamo rizikos lygmens, priklauso ir palūkanų dydis bei sąlygos, kuriomis bus sudaryta vartojimo kredito sutartis. Vartojimo kredito gavėjo rizikos lygmuo nustatomas pasitelkiant duomenis apie asmens kreditingumą, mokumą renkančias įmones, kurių pagrindiniai vertinamieji kriterijai yra asmens kredito istorija, informacija apie pradelstus įsipareigojimus, grąžintus kreditus.

Pažymėtina, kad palūkanų maksimalus galimas dydis keisis 2016 m. vasario mėn. 1 d., kadangi įsigalios įstatymo pakeitimai, pagal kuriuos vartojimo kredito palūkanos negalės būti didesnės nei 75 procentai.[16] Tai lemia, kad vartojimo kredito įstaigos suteikia greituosius kreditus ne visada tinkamai įvertinusios besiskolinančio asmens mokumą, o didelės palūkanos labai apsunkina asmens gavusio greitąjį kreditą galimybę grąžinti visą sumą. Taigi, palūkanų sumažinimas yra laikomas pozityviu pokyčiu žvelgiant iš besiskolinančio asmens perspektyvos ir tai galima laikyti jo apsauga nuo nemokumo, kadangi asmuo ne visada tinkamai įvertina savo galimybes grąžinti ne tik kreditą, bet ir milžiniškas palūkanas.

Apibendrinant daroma išvada, kad Lietuvoje sąvokos „paskola“ ir „kreditas“ yra suprantamos kaip sinonimai. Šiuo metu Lietuvoje vis patrauklesni tampa vartojimo kreditai, o tai sąlygoja paprastas ir greitas kredito gavimo būdas. Skiriamasis „greitųjų“ vartojimo kreditų bruožas - aukšta metinė palūkanų norma. Priešingos „greitiesiems“ vartojimo kreditams yra kreditų įstaigų – bankų, kredito unijų teikiami vartojimo kreditai, kurie pasižymį žemomis palūkanų normomis, ko pavyzdys būtu būsto paskolos vartojimo kreditas.

[14] LR Bankas, *Vartojimo kredito davėjas*; < https://www.lb.lt/vartojimo_kredito_davejas> [aplankyta 2015.12.15].
[15] Žr. išnašą 1: LR Vartojimo kredito įstatymas, 21 str. 2 d.
[16] Ten pat. Paskelbta TAR 2015-11-18, redakcija įsigalios nuo 2016-02-01.

II. VARTOJIMO KREDITO IŠDAVIMO PROCEDŪRA

2.1.Kredito gavėjo mokumo vertinimas

Kredito davėjas vadovaujantis atsakingo skolinimo principu, privalo įvertinti kredito gavėjo mokumą remiantis iš vartojimo kredito gavėjo pateikta pakankama informacija, o prireikus, mokumui vertinti naudojamoje duomenų bazėje, atlikęs patikrinimą.[17] 2008 m. balandžio 23 d. ES Nr. 2008/48/EB direktyvos 8 straipsnyje įtvirtintas tikslas – pareiga įvertinti vartotojo kreditingumą.[18]Europos teisingumo teismas 2014 m. gruodžio 18 d. byloje Nr. C-449/13 išaiškino, kad „*Direktyvoje 2008/48 nenurodyta išsami informaciją, kuria remdamasis kreditorius turi įvertinti vartotojo kreditingumą. Joje taip pat nenurodyta, ar tokia informacija turi būti patikrinta ir kaip tai turėtų būti daroma. Direktyvos 2008/48 8 straipsnio 1 dalimi, aiškinama atsižvelgiant į šios direktyvos 26 konstatuojamąją dalį, kreditoriui kaip tik suteikiama diskrecija nuspręsti, ar jo turimos informacijos pakanka patvirtinti, kad vartotojas yra mokus, ir ar jis turi tokią informaciją patikrinti remdamasis kitais įrodymais".*[19] Tai reiškia, kad kredito įstaiga negali teikti vartojimo kredito nepatikrinusi, kredito gavėjo mokumo., kas yra kredito įstaigos pareiga.

Kredito įstaigos, atlikdamos kredito gavėjo mokumo vertinimą, kreipiasi į duomenų tikrinimo įstaigas, kurios atlieka mokumo įvertinimą. Gautų duomenų visuma, kurią pateikia kredito gavėjas ir mokumo vertinimo įstaigos yra pagrindiniai duomenys, kuriais vadovaujantis priimamas sprendimas patenkinti ar atmesti kredito gavėjo paraišką.

Pažymėtina, kad gauti duomenys ir vertinimas privalo atitikti atsakingo skolinimo principą. Atsakingo skolinimo principo nuostatus tvirtina Lietuvos bankas, kuriuose numatytas įmokos dydžio ir pajamų santykis neviršijantis 40 procentų asmens pajamų, kurias kredito įstaiga pripažįsta tvariomis.[20] Suteikiant vartojimo kreditą pajamos pripažįstamos tvariomis, kuomet atsižvelgiama į šešių mėnesių pajamų vidurkį ir įvertinamas ilgalaikis pajamų tvarumas.[21] Šis faktas, kad kredito davėjas turi įvertinti gavėjo mokumą rodo, jog tokiu įsipareigojimu teisės aktai gina kredito gavėjo teises, nes jis pripažįstamas silpnesne šalymi, t.y. vartotoju.

[17]Žr. išnaša 1: LR Vartojimo kredito įstatymas, 8 str. 1 d.
[18] OJ L 133, 2008 5 22, 8 str.
[19]Byla C-449/13,CA Consumer Finance SA p. Ingrid Bakkaus ir kt. [2014] ETP 4.
[20]Atsakingojo skolinimo nuostatai, Lietuvos banko valdybos nutarimas (2011-09-01, Nr.03 - 144). [21]Ten pat, 4 skyrius 19 p.

Kredito įstaigai, nesilaikančiai atsakingo skolinimo principo ir netinkamai įvertinusiai kredito gavėjo mokumą, gali būti skirta bauda nuo 289 eurų iki 8 688 eurų.[22] Už pakartotinį pažeidimą gali būti skiriama bauda iki 34 754 eurų[23] Pastebėtina, kad nuo 2016 m. vasario mėn.1 d. įsigalios vartojimo kredito įstatymo pokyčiai, pagal kuriuos kredito įstaigoms už pakartotiną pažeidimą galės būti skiriama bauda iki 10 procentų praėjusių metų bendrųjų metinių veiklos pajamų. Seimas griežtina baudas, siekiant užtikrinti atsakingo skolinimo principo įgyvendinimą ir vartojimo kredito įstaigų piktnaudžiavimą išduodant kreditus.

Lietuvos banko Priežiūros tarnyba buvo įsteigta tik 2012 m. ir jos pagrindinės funkcijos yra prižiūrėti komercinius bankus bei kitas kredito ir mokėjimų įstaigas, draudimo ir vertybinių popierių rinkas, nagrinėti finansinių įstaigų bei vartotojų ginčus.[24] Iki šiol yra išnagrinėti 55 Vartojimo kredito įstatymo pažeidimų atvejai, o iš jų net 49 atvejais skirtos poveikio priemonės.[25] Pažymėtina, kad Priežiūros tarnybai skiriant administracinę baudą kredito davėjui, netiesiogiai yra ginamas kredito gavėjas dėl to, kad kredito davėjas netinkamai įvertino jo kreditingumą. Nepaisant to, kredito davėjas neprivalo nieko sumokėti kredito gavėjui. Taigi, kyla klausimas, ar kredito davėjas neturėtų atsiskaityti su kredito gavėju už tai, kad jam suteikė kreditą tinkamai neįvertinęs jo kreditingumo? Šiuo atveju baudą gauną tik kredito davėjas, tačiau civiliniai santykiai tarp kredito davėjo lieka nepakitę, nes kredito gavėjui nėra kompensuojama žala už tai, kad netinkamai įvertintas jo mokumas.

Augant vartojimo kreditų gavėjų skaičiui, Lietuvoje pastebimas staigus ikiteisminių bei teisminių skolos išieškojimo kiekio didėjimas. Remiantis statistika, 2014 m. birželio mėn. 30 d. ikiteisminiu būdu buvo perduota 67 460 skolininkai, o 2015 m. birželio mėn. 30 d. jau 75 094 skolininkai, kas reiškia 11,31 procento didėjimą.[26] Skolų išieškojimas teisminiu būdų padidėjo nuo 2014 m. birželio 30 d. 42 086 skolininkų iki 2015 m. birželio 30 d. 61 267 skolininkų, kas sudaro 45,57 procento.[27] Taigi, tiek ikiteisminiu būdu, tiek ir teisminiu, skolininkų skaičius per metus ženkliai išaugo.

---

[22] Žr. išnašą 1: LR Vartojimo kredito įstatymas, 34 str. 1 d.
[23] Ten pat.
[24] LR Centrinis bankas, *Apie priežiūrinę veiklą*; < https://www.lb.lt/apie_prieziurine_veikla> [aplankyta 2015.12.17].
[25] LR Centrinis bankas, *Lietuvos banko Priežiūros tarnybos sprendimai*; < http://www.lb.lt/lietuvos_banko_prieziuros_tarnybos_sprendimai_159> [aplankyta 2015.12.18].
[26] Vartojimo kredito rinkos statistika; < https://www.lb.lt/n20287/2015_iii_vartojimo_kredito_rinkos_statistika.pdf>[aplankyta 2015. 12.15].
[27] Vartojimo kredito rinkos apžvalga.2015 m. I pusmetis; <https://www.lb.lt/n25919/2015_09_09_vartojimo_kreditai.pdf>[aplankyta 2015. 12.15].

Šiomis dienomis vis daugiau piliečių linkę pervertinti savo galimybes skolintis. Skolinimosi galimybių pervertinimas kredito davėjui tampa papildomu pajamų šaltiniu. Kredito gavėjui, kuris žino, kad nespės laiku sumokėti mėnesinių vartojimo kredito įmokų, vartojimo kredito įstaiga siūlo pratęsti kredito mokėjimo terminą ar nukelti mėnesinį mokėjimą sumokant pratęsimo palūkanas.[28] Daugėjant vartojimo kreditų, didėja ir skaičius žmonių, kurie siekiant išvengti sutarties nutraukimo padarinių, priversti pratęsti mokėjimo laikotarpį.

2015 m. rugsėjo mėn. 30 d. Lietuvos banko duomenimis, likusi sumokėti vartojimo kreditų suma, kai kredito grąžinimo terminas buvo pratęstas kredito gavėjui sumokėjus pratęsimo mokestį, sudarė 41,24 mln eurų.[29] Tuo tarpu 2014 m. rugsėjo 30 d. duomenimis, sudarė 36,19 mln eurų. Taigi, per metus likusi grąžinti vartojimo kreditų suma, kai kredito grąžinimo terminas buvo pratęstas kredito gavėjui sumokėjus pratęsimo mokestį, padidėjo 5,05 mln eurais. Tokius duomenis labiausiai nulemia greituosius vartojimo kreditus teikiančios bendrovės, nes dažniausiai šios bendrovės siūlo pratęsti terminą.

Viena iš pagrindinių Priežiūros tarnybos funkcijų ginti vartotojo interesus gavus skundą.[30] Tai iliustruoja 2015 m. gruodžio 3 d. priimtas Lietuvos banko Priežiūros tarnyos sprendimas dėl 17 521 eurų baudos skyrimo kredito įstaigai, kuri nesilaikė atsakingo skolinimosi principo.

Konkrečiu atveju, „*Priežiūros tarnyba nustatė, kad greitųjų kreditų bendrovė, prieš suteikdama 500 eurų vartojimo kreditą, netinkamai įvertino asmens mokumą. Įmonė neįsitikino asmens pateiktos informacijos tikrumu, t. y. nesurinko paraiškoje pateiktą informaciją patvirtinančių įrodymų, ir asmens pateikta informacija rėmėsi neatsižvelgdama į informaciją, gautą iš „Sodros“. Aštuoniolikmetis asmuo paraiškoje nurodė, kad uždirba 1 500 eurų per mėnesį, nors duomenys iš „Sodros“, kuriuos turėjo ir greitųjų kreditų bendrovė, atskleidė, kad jis negauna su darbo santykiais susijusių pajamų ir yra nedirbantis*“.[31] Tai parodo, kad kredito įstaiga ne visada tinkamai ir atsakingai įvertina kredito gavėjo mokumą, todėl siekiant apginti kredito gavėjų interesus, reikalinga Lietuvos banko priežiūros tarnyba.

Pažymėtina, kad vartojimo kredito įstaiga gali būti išbraukta iš vartojimo kredito davėjų sąrašo už tai, kad nepaisė Lietuvos banko Priežiūros institucijos nurodymų pašalinti teisės aktų

[28] Vartojimo kredito paskolos bendrosios sąlygos, 3. 8 p. < https://www.vivus.lt/agreement> [aplankyta 2015. 12.15].
[29] Žr. Išnašą 24: Vartojimo kredito rinkos statistika.
[30] LR Lietuvos banko įstatymas, Žin.(2001, Nr. 28-890), 47 str. 1 d.
[31] Žr. išnašą 23: *Lietuvos banko priežiūros tarnybos sprendimai.*

pažeidimus dėl tinkamo mokumo įvertinimo.[32] Nepaisant to, kad vartojimo kredito įstaiga yra išbraukta iš vartojimo kredito davėjų sąrašo, vartojimo kreditų gavėjų sutartys galioja ir toliau. Taigi, nors yra nubaudžiama kredito davėjo įstaiga, tačiau kredito gavėjo padėtis išlieka tokia pati ir jis vis tiek turi mokėti įmokas. Magistrinio darbo autoriaus nuomone, jei kredito davėjas netinkamai įvertino kredito gavėjo mokumą, tuomet kredito gavėjas turėtų grąžinti tik tokią sumą, kurią jis yra gavęs be palūkanų., o tai atitiktų civiliniame kodekse įtvirtintą teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principą[33].

Apibendrinus daroma išvada, kad kredito davėjas turi pareigą tinkamai įvertinti kredito gavėjo mokumą. Aplinkybė, kad kredito davėjas turi įvertinti gavėjo mokumą rodo, jog tokiu

įsipareigojimu teisės aktai gina kredito gavėjo teises, nes jis pripažįstamas silpnesne šalymi, t.y. vartotoju. Šiuo metu vartojimo kredito įstatymo pažeidimus tikrina Lietuvos banko Priežiūros tarnyba.

Jei užfiksuojama, kad yra pažeidimas, tuomet kredito davėjui yra skiriama bauda, tačiau kredito gavėjas toliau turi mokėti įmokas ir negali prisiteisti patirtos žalos už tai, kad jam neteisėtai buvo išduotas kreditas. Atitinkamai taip pat būna, kai vartojimo kredito įstaiga už pažeidimus išbraukiama iš vartojimo kredito davėjų sąrašo, nes kredito gavėjo sutartis tęsiasi toliau tokiomis pačiomis sąlygomis.

2.2. Vartojimo kredito sutarties sudarymas

Kredito davėjui, įvertinus kredito gavėjo mokumą, tarp šalių sudaroma vartojimo kredito sutartis. Tokios sutarties formos ir turinio reiklavimai yra įtvirtinti LR vartojimo kredito įstatyme.[34] Kredito davėjas bei kredito gavėjas yra laisvi rinkos dalyviai, todėl vadovaudamiesi sutarties laisvės principu gali nevaržomai susitarti dėl esminių sutarties sąlygų, tarp kurių yra mokėjimo grafikas, palūkanų norma, bendra vartojimo kredito kaina. Šis principas yra vienas pagrindinių Europos

[32]LR Centrinis bankas, *dėl daugybinių pažeidimų – prekės ženklus „SMSCredit“ ir „Vivus“ naudojusi UAB „4finance“ nebegalės teikti kreditų;*
< http://www.lb.lt/del_daugybiniu_pazeidimu_prekes_zenklus_smscredit_ir_vivus_naudojusi_uab_4finance_nebegales_teikti_kreditu> [aplankyta 2015.12.15].
[33]LR Civilinis kodeksas, Žin. (2000, Nr. 74-2262), 1.5 str.
[34]Žr. išnašą 1: LR Vartojimo kredito įstatymas, 11 str.

Sąjungos principų ir yra įtvirtintas Europos sutarčių teisėje[35], taip pat ir UNIDROIT komercinių santykių reglamentavime.[36]

Sutarties laisvės principas yra kaip vienas kertinių principų reglamenuojant civilinius santykius.[37] LR Civiliniame kodekse yra įtvirtintas sutarties laisvės principas, kuriame nustatyta, kad „Šalys turi teisę laisvai sudaryti sutartis ir savo nuožiūra nustatyti tarpusavio teises bei pareigas, taip pat sudaryti ir šio kodekso nenumatytas sutartis, jeigu tai neprieštarauja įstatymams“.[38] Tai reiškia, kad sutarties dalyvių laisvė yra ribojama įstatymu, o šiuo konkrečiu atveju - tai imperatyviomis įstatymo normomis.

Vartojimo kreditų davėjai, būdami verslo subjektais, siūlo sudaryti vartojimo kredito sutartis vadovaujantis iš anksto davėjo paruoštomis bendrosiomis sąlygomis. Dėl to kyla klausimas, ar sutarties laisvės principas yra įgyvendinamas tinkamai, pasirašant vartojimo kredito sutartį? Vartojimo kredito sutarties sąlygos individualizuojamos tik tais aspektais, kurios liečia vartojimo kredito mokėjimo terminą, grafiką ir palūkanų dydį. Taigi, vartotojas, siekdamas pasiskolinti, yra laisvas pasirinkti kredito dydį, tačiau tartis dėl palūkanų dydžio jis negali ir yra priverstas rinktis iš kredito davėjo siūlomų esminių paskolos sąlygų.

Dominavimas civiliniuose santykiuose neretai pasireiškia piktnaudžiavimu padėtimi, o vartojimo kreditų suteikimo atveju tuo, kad kredito davėjas sudaro nepalankias sutarties sąlygas kredito gavėjo atžvilgiu.Valstybinė vartotojų teisių apsaugos komisija 012 m. lapkričio 13 d. nutarime Nr. 10-794 nustatė, kad įmonė UAB „4finance“ siūlė sudaryti vartojimo kreditų sutartis, pažeidžiančius vartotojų teises ir interesus[39] Šia įmonę 2015 m. rugsėjo 30 d. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pripažino padarius pažeidimą, susijusį su mokumo vertinimo pažeidimu[40]. Tai buvo antrojį įmonės bauda per metus, todėl Lietuvos banko Priežiūros tarnyba pasinaudojo jai suteikta diskrecijos teise – išbraukti šią įmonę iš viešojo kredito davėjo sąrašo.

---

[35]The Principles Of European Contract Law 2002 (Parts I, II, and III) Article 1:102; <http://www.jus.uio.no/lm/eu.contract.principles.parts.1.to.3.2002/1.102.html> [aplankyta 2015.12.15].

[36]UNIDROIT; <http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf> [aplankyta 2015.12.15].

[37]Žr. išnaša 31:LR Civilinis kodeksas, 1.2 str.

[38]Ten pat, 6.156 str. 1 d.

[39]2012 m. lapkričio 13 d. Nr.10-794 Valstybinės vartotojų teisių apsaugos komisijos nutarimas. Atsakingojo skolinimo nuostatai, Lietuvos banko valdybos nutarimas (2011 09 01, Nr.03 -144).

[40]UAB „4Finance" p. UAB „Lietuvos Bankas“ Lietuvos Vyriausiasis administracinis teismas, (2015, Nr. eA-1386-525/2015).

Europos Teisingumo teismas 2000 m. birželio 27 d. byloje[41] aiškino 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvą 93/13/EBB, kurioje pasisakė dėl pažeistų vartotojų teisių, kad siekiant apginti vartotojų interesus, yra suteikta galimybė kreiptis į teismą dėl sutarties sąlygos suteikiančios mažiau teisių vartotojui, o daugiau teikėjui, siekinat tikslo apsaugotų vartotojus nuo galimo piktnaudžiavimo savo padėtimi.

„Greitųjų" vartojimo kredito bendrovių sutartyse nurodyta, kad pirma grąžinamos mokamos palūkanos kredito gavėjui, o likusi dalis dengia kreditą. Susidūrus su finansiniais sunkumais, greitųjų kreditų įmonės siūlo pratęsti mokėjimo laikotarpį, sumokant pratęsimo palūkanas. UAB „4finance" atveju jos svyruoja nuo 60 iki 80 procentų įmokos sumos, o tai reiškia, jog ir pratęsimo palūkanos gali būti nepakeliama našta vartotojui.[42] Būtent dėl šios priežasties net 25 Jungtinėse Amerikos valstijose yra uždraustas mokėjimo laikotarpio perkėlimas sumokant tik pratęsimo palūkanas.[43] Svarbu paminėti, kad šis metodas turi bene didžiausią įtaką vartojimo kredito kainos padidėjimui.

Anglijoje, pagal nuo 2014 m. liepos 1 d. įsigaliojusį reglamentavimą, [44] vartojimo kredito termino pratęsimas yra galimas tik du kartus, o pratęsiant antrą kartą, kredito davėjas turi pareigą nurodyti, kur gavėjas gali kreiptis nemokamos finansų konsultacijos. Taigi, Anglijoje yra suteikiama, nemokama finansinė konsultacija, asmeniui siekiančiai nukelti mokėjimą antrą kartą, kas gali paveikti asmens norą skolintis ateityje.[45].

Vartotojas, siekdamas gauti finansavimą, yra linkęs pervertinti savo galimybes vykdyti įsipareigojimus[46]. Polinkis pervertinti savo galimybes kyla iš noro patenkinti savo poreikius[47].

Kalbant apie vartojimo kredito sutarties kvalifikavimą, svarbu paminėti Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartį, kurioje teismas yra nurodęs, jog sutartis gali būti kvalifikuojama kaip vartojimo, kai „*pirma, prekes ar paslaugas įsigyja fizinis asmuo; antra, fizinis asmuo prekes ir paslaugas įsigyja ne dėl savo ūkinės–komercinės ar profesinės veiklos, o savo asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti; trečia, prekes ar paslaugas teikia verslininkas (fizinis ar juridinis*

---

[41] Autoriaus versta iš: Case (C-240/98), Rocío Murciano Quintero v. Salvat Editores SA and Others [2000] ECR I-125.
[42] Vartojimo kredito sutartis, *Bendrosios sąlygos;*< https://www.smscredit.lt/wp-content/uploads/pdf/generalTerms.pdf> [aplankyta 2015.12.15].
[43] Autoriaus versta iš: Susan Payne Carter, *Payday Loan and Pawnshop Usage: The Impact of Allowing Payday Loan Rollovers*, p. 436.
[44] Autoriaus versta iš: Financial conduct authority; < https://www.fca.org.uk/your-fca/documents/policy-statements/ps14- 03> [aplankyta 2015.12.15].
[45] Tougher rules for payday lenders take effect; < https://www.fca.org.uk/news/tougher-rules-for-payday-lenders-take- effect> [aplankyta 2015.12.16.].
[46] Brad M. Barber and Terrance Odean, *Boys will be Boys: Gender, Overconfidence, and Common Stock Investment*, p. 263
[47] Ten pat, p. 265

asmuo, veikiantis verslo tikslais)“.[48] Tai reiškia, kad jeigu sutartį pasirašo kredito davėjas, kuris yra prilyginamas verslininkui ir kredito gavėjas, kuris yra fizinis asmuo tuomet kredito sutartis yra prilyginama vartojimo sutarčiai.

4. KREDITO DAVĖJŲ CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ

Kredito davėjų kaip verslo subjektų civilinė atsakomybė kildinama iš CK 6.256 nuostatos, „Jeigu sutarties vykdymas vienai iš šalių tuo pačiu yra ir profesinė veikla, ši šalis privalo vykdyti sutartį ir pagal tai profesinei veiklai taikomus reikalavimus“.[49] Taigi, kredito davėjams kaip verslo subjektams yra taikoma sutartinės atsakomybės atsiradimo sąlygos. Kredito davėjų ir gavėjų santykiuose tai tik patvirtina vartotojo teisėtą lūkestį, kad kreipdamasis į finansų srities profesionalą dėl vartojimo kredito suteikimo jis gali tikėtis, kad kredito gavėjas atliks savo pareigą tinkamai ir įvertins kredito gavėjo mokumą.

LR Konstitucijos 30 straipsnis nustato, kad „asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas“.[50] LR Civiliniame kodekse yra įtvirtinta, kad „civilinė atsakomybė – tai turtinė prievolė, kurios viena šalis turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius), o kita šalis privalo atlyginti padarytus nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius)“.[51]

Civilinė atsakomybė yra skiriama į sutartinę bei deliktinę.[52] Viena iš privalomų sąlygų sutartinei civilinei atsakomybei kilti - tai sutartinių santykių egzistavimas tarp šalių.[53] Deliktinė atsakomybė - tai turtinė prievolė, kuri atsiranda dėl žalos, bet nėra susijusi sutartiniais santykiais.[54] Pasak profesoriaus V. Mikelėno, „*nors sutartinės ir deliktinės atsakomybė atsiradimo sąlygos skirtingos, jos turi panašių bruožų. Visu pirma, deliktinės ir civilinės atsakomybės esminė funkcija – kreditoriaus reikalavimo teisė į žalą iš kaltosios šalies. Visų antra, bendra funkcija tai kompensacinė funkcija, kuria siekiama ne nubausti skolininką, o grąžinti šalis į padėtį, kokioje jis būtų buvęs jeigu*

[48] I. A. v. AB „SEB lizingas, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius (2011-10-18 Nr. 3K-3-397/2011).
[49] Žr. išnaša 31:LR Civilinis kodeksas, 6.256 str.
[50] LR Konstitucija, Žin. (1992, Nr.33-1014), 30 str.
[51] Žr. Išnaša 38: LR Civilinis kodeksas, 6.245 str. 1 d.
[52] Ten pat, 6.245 str. 2 d.
[53] Valentinas Mikelėnas, Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai (Vilnius: Justitia, 1995), p. 45.
[54] Žr. Išnaša 31: LR Civilinis kodeksas, 6.245 str. 4 d.

nebūtų įvykdytas deliktas, arba jeigu būtų tinkamai įvykdyta sutartis...“.[55] Kalbant apie vartojimo kreditus teikiančias įstaigas, taikome sutartinę civilinę atsakomybę, kadangi suteikiant kreditą tarp šalių yra pasirašoma kredito sutartis. Norint įrodyti kredito gavėjo patirta žalą dėl to, kad kredito davėjas netinkamai įvertino jo mokumą ir suteikė kreditą, reikia įrodyti visas civilinei atsakomybei kilti būtinas sąlygas.

4.1 Neteisėti veiksmai

Neteisėti veiksmai pasireiškia pareigos, numatytos sutartyje ar įstatyme netinkamu arba visišku neįgyvendinimu, arba atlikus veiksmus, kuriuos sutartimi draudžiama atlikti, arba pažeidžiant pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai.[56]

Lietuvos bankas licencijuoja bankų, kredito unijų, mokėjimo įstaigų, elektroninių pinigų įstaigų steigimą[57]. Licencija suponuoja tai, kad veiklai yra keliami aukštesni veiklos standartai. Atkreiptinas dėmesys, kad į licencijuojamų veiklų sąrašą nepatenka „greitųjų“ kreditų bendrovės, jos tik įrašomos į viešąjį vartojimo kreditų davėjų sąrašą vadovaujantis vartojimo kredito įstatymo normomis.[58]

Vartojimo kredito sutarties dalyvių santykius reglamentuoja sutartiniai šalių santykiai. Kreditas suteikiamas kredito gavėjui įvertinus gavėjo mokumą, o esant teigiamam kredito davėjo sprendimui, pasirašant sutartį dėl kredito sutarties sudarymo. Vertinant tai, kad vartojimo sutartis buvo paruošta šios srities profesionalo puikiai suprantančio finansinius niuansus, o kredito gavėjas yra fizinis arba juridinis asmuo, tai sutartis turi būti aiškinama jų naudai. Kitaip sakant, vartotojų teisių apsaugos institutas gina silpnesniąją sutarties šalį, o šiuo atveju kredito gavėjas yra laikomas silpnesniąja šalimi.[59] Pridurtina, kad netgi LR Konstitucijoje yra įtvirtinta, kad vartotojų interesai yra ginami valstybės.[60] Atsižvelgiant į tai, kad buvo pasirašyta vartojimo kredito sutartis tarp savo srities profesionalo ir kredito gavėjo, o t.y. vartotojo, sutartis turi būti aiškinama kredito gavėjo nauda. Be to, kredito davėjo veiksmai turi būti pripažinti neteisėtais, nes jis netinkamai įvertino kredito gavėjo

[55] Žr. Išnaša 48: Valentinas Mikelėnas, p. 44.
[56] Žr. Išnaša 38: LR Civilinis kodeksas, 6.246 str.
[57] Žr. Išnaša 24: LR Bankas.
[58] Žr. išnašą 1: LR Vartojimo kredito įstatymas, 22 str.
[59] Lietuvos nacionalinė vartotojų federacija, *Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose*; < http://vartotojuteises.lt/teises_aktai/vartotoju_teisiu_apsauga_vartojimo_sutartiniuose_santykiuose_teisinio_reguliavimo_ir_teismu_praktikos_apzvalga> [aplankyta 2015.12. 16].
[60] Žr. išnaša 45: LR Konstitucija, 46 str. 5 d.

mokumą grąžinti kreditą su nustatytomis palūkanomis. Dėl tokios sutarties pasirašymo, buvo išduotas kreditas, tačiau jei kredito gavėjas neturės pakankamai lėšų jį grąžinti, bus areštuojamas jo turtas ar prasidės teisminiai ginčai, kol kreditas su palūkanomis bus grąžintas.

Dabar pagal galiojantį teisinį reglamentavimą, už netinkamą vartojimo kredito mokumo įvertinimą Lietuvos banko Priežiūros tarnybai suteikta teisė paskirti baudą už netinkamą kredito mokumo įvertinimą. Lietuvos banko Priežiūros tarnybai nustačius pažeidimo faktą, šis, inicijavus civilinę bylą, būtų laikomas prejudiciniu faktu.[61]

4.2 Priežastinis ryšys

Priežastinis ryšys yra viena iš privalomų civilinės atsakomybės sąlygų. Anot prof. Mikelėno, „teisingas priežastinio ryšio supratimas yra nepaprastai svarbus praktikai, nes teorija kuria vadovaujasi teismai, apsprenžia civilinės atsakomybės ribas. Tas pats veiksmas gali sukelti ne vieną pasekmę, jis gali tapti ištisos tolesnių veiksmų grandinės pradžia“.[62] Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, kad „*... priežastinio ryšio nustatymo civilinėje byloje procesą sąlygiškai galima padalyti į du etapus. Pirma nustatomas faktinis priežastinis ryšys, kai sprendžiama ar žalingi padariniai kyla iš neteisėtų veiksmų t.y nustatoma, ar žalingi padariniai būtų atsiradę, jeigu nebūtų buvę neteisėto veiksmo. Antra, nustatomas teisinis priežastinis ryšys, kai sprendžiama, ar padariniai teisiškai nėra pernelyg nutolę nuo neteisėto veiksmo. Tam, kad būtų konstatuotas priežastinio ryšio buvimas ar nebuvimas, būtina visapusiškai analizuoti atsakovo veiksmus ir bylos faktines aplinkybes“.*[63] Taigi, verta paminėti, kad priežastinis ryšys yra juridinis faktas, kurį vertina teismas pagal savo vidinį įsitikinimą. Pareiga įrodyti priežastinį ryšį, siekiant prisiteisti žalą, kyla dėl pažeistos civilinės teisės kreipusios šalies – kredito gavėjo. Priežastinis ryšys įrodinėjamas, renkant įrodymus, kurie sąlygojo kliento nemokumą.

Vartojimo kredito atveju, priežastinis ryšys suprantamas kaip ryšys tarp kredito gavėjo mokumo vertinimo bei kredito davėjo sudarytos vartojimo kredito sutarties ir kilusių padarinių. Padariniai gali būti vartojimo kredito gavėjo nemokumas ar turto praradimas. Tarp vartojimo sutarties sudarymo ir neigiamų pasekmių pastebimas tiesioginis priežastinis ryšys. Kitaip sakant, jeigu nebūtų

---

[61] Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, kad „įstatyme nustatyta, kokios aplinkybės yra neįrodinėjamos ir viena iš tokių - prejudicinis faktas.Jo ypatybė yra ta, kad jis vieną kartą jau buvo nustatytas ir ekonomijos sumetimais antrą kartą neįrodinėjamas ir nenustatinėjamas, o vadovaujamasi tuo, kad faktas yra toks, koks jis buvo konstatuotas pirmą kartą“. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinė nutartis (2009-03-17 ;Nr. 3K-3-125/2009).

[62] Žr. Išnaša 48: Valentinas Mikelėnas, p. 197.

[63] UAB „Lietuvos draudimas“ p. UAB „Riva“, LR Aukščiausiasis teismas,civilinių bylų skyrius (2007, Nr. 3K-3 554/2007).

suteiktas kreditas, tai vartojimo kredito gavėjas nebūtų susidūręs su finansiniais sunkumais jį grąžinant. Tuomet būtų pavykę išvengti kredito gavėjo nemokumo atsiradimo.

Jei kredito davėjas sudaro sutartį su nemokiu kredito gavėju, jis pažeidžia teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principus, nes turėdamas duomenis iš tikrintojo, vis tiek sudaro sutartį su kredito gavėju. Tikėtina, kad tokiu būdu kredito davėjas siekia praturtėjimo, nes pagal įmonės steigimo įstatus kredito davėjas yra pelno siekiantis juridinis asmuo ir todėl suteikia kreditą, neįvertinęs žalos, kuri atsiranda kredito gavėjui suteikus kreditą. Pažymėtina, kad tokio elgesio suinteresuotumas pastebimas „greitųjų kreditų bendrovių veiksmuose. Taigi, kredito davėjas turėtų neišduoti kredito nemokiam asmeniui, tačiau jei kreditas yra išduodamas, tuomet kredito gavėjas patiria žalą kurią, magistrinio darbo autoriaus nuomonę, turėtų padengti kredito davėjas.

4.2 Kaltė

LR Civiliniame kodekse numatyta, kad „civilinė atsakomybė atsiranda tik tais atvejais, jeigu įpareigotas asmuo kaltas, išskyrus įstatymų arba sutarties numatytus atvejus, kuriais civilinė atsakomybė atsiranda be kaltės, kuomet kaltė preziumuojama“.[64] Pažymėtina, kad preziumuojama tik skolininko kaltė, o pagal 2009 m. gegužės 11 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimą kreditoriaus kaltė nėra preziumuojama ir įrodinėjimo pareiga dėl kreditoriaus kaltės tenka skolininkui.[65]

Pažymėtina, kad „asmuo kaltas, jeigu atsižvelgiant į prievolės esmę bei kitas aplinkybes jis nebuvo tiek rūpestingas ir apdairus, kiek atitinkamomis sąlygomis buvo būtina“.[66] Vartojimo kredito davėjo kaltė pasireiškia tuo, kad jis privalėdamas užtikrinti tinkamą kredito gavėjo mokumo įvertinimą, nesielgė rūpestingai ir suteikė kreditą asmeniui, kuris jo negalėjo gauti. Pažymėtina, kad kredito gavėjas yra laikomas silpnesniaja šalimi ir jis neturi tiek specialių žinių ar patirties kaip kredito davėjas. Būtent dėl šios priežasties, kredito davėjui turi būti keliami reikalavimai elgtis atsakingai bei rūpestingai. Suteikus kreditą neapdairiai, kredito gavėjas patiria žalą, kuri kyla dėl kredito davėjo kaltės.

4.3 Žala, nuostoliai

[64] Žr. Išnaša 38: LR Civilinis kodeksas, 6.248 str. 1 d.
[65] Lietuvos Aukščiausiasis teismas, civilnių bylų skyrius (2009-09-29, Nr. 3K-3-348/2009). [66] Žr. Išnaša 38: LR Civilinis kodeksas, 6.248 str. 3 d.

Lietuvos valstybė Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimu yra „konstituciškai įpareigota teisinėmis, materialinėmis, organizacinėmis priemonėmis užtikrinti žmogaus teisių ir laisvių gynimą nuo neteisėto kėsinimosi ar ribojimo, nustatyti pakankamas žmogaus teisių ir laisvių apsaugos ir gynimo priemones“.[67]

Civilinė atsakomybė sunkiai įsivaizduojama be žalos ir kilusių padarinių. Žala civiliniame kodekse apibrėžiama kaip „turto netekimas, sužalojimas, turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų“.[68] Žala taip pat skirstoma į du tipus: turtinę ir neturtinę žalą.

Turtinė žala tai visi su teisės pažeidimu susiję materialiniai nuostoliai, turto netekimas, turėtos išlaidos, negautos pajamos.[69] Teismas turtinę žalą apskaičiuoja „pagal kainas, galiojančias teismo sprendimo priėmimo dieną, jeigu įstatymai ar prievolės esmė nereikalauja taikyti kainų, buvusių žalos padarymo ar ieškinio pareiškimo dieną“. [70]

Neturtinę žalą įvertinti sudėtingiau, nes tai „asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais“.[71]

Lietuvos Aukščiausiasis teismas pasisakė, kad „*priteisiant neturtinės žalos atlyginimą, vadovaujamasi teisingo žalos atlyginimo koncepcija, besiremiančia įstatymo ir teismų praktikos suformuotais vertinamaisiais subjektyvaus ir objektyvaus pobūdžio kriterijais, leidžiančiais kuo teisingiau atlyginti asmeniui padarytą žalą, atkurti pažeistų teisių pusiausvyrą ir suponuojančiais pareigą preciziškai įvertinti konkrečios bylos aplinkybes. Tai leidžia teisinis reguliavimas dėl neturtinės žalos, apibrėžiantis neturtinės žalos prigimtį ir pateikiantis nebaigtinį kriterijų neturtinės žalos dydžiui nustatyti sąrašą (CK 6.250 straipsnis), bei teisės normų, saugančių atitinkamus objektus, nagrinėjamu atveju – vaiko teises, turinys*“.[72] Tai reiškia, kad apibrėžiant neturtinės žalos ribas yra būtina tiksliai nustatyti konkrečias aplinkybesm dėl kurių atsirado neturtinė žala ir ją tinkamai įvertinti.

Žala įrodinėjama deliktinėje civilinėje atsakomybėje, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad turtinė ir neturtinė „*prievolė atsakovui kiltų konstatavus, kad yra visos deliktinės*

[67] LR Konstitucinio teismo nutarimas 2006 m. rugpjūčio 19 d. [68]Žr. Išnaša 38: LR Civilinis kodeksas, 6.249 str.
[69]Ten pat, 6.250 str.
[70]Ten pat, 6.249 str. 5 d.
[71]Ten pat, 6.250 str. 1 d.
[72] Lietuvos Aukščiuasiasis Teismas, civilinių bylų skyrius (2012-06-08, Nr.3K-3-281/2012).

atsakomybės sąlygos, būtinos tokiai prievolei atsirasti, t. y.: 1) jis neįvykdė įstatymuose nustatytos pareigos (neteisėtas neveikimas) arba atliko veiksmus, kuriuos įstatymai draudžia atlikti, arba pažeidė bendro pobūdžio pareigas elgtis atidžiai ir rūpestingai, 2) yra padaryta turtinė ir neturtinė žala; 3) yra priežastinis ryšys tarp neteisėtos veikos ir kilusių neigiamų padarinių – žalos; 4) žalą padaręs asmuo yra kaltas“.[73]

Vartojimo kreditų atveju „ žala pagal įstatymus nepreziumuojama, taigi pareiga įrodyti žalos faktą ir dydį tenka šaliai, reikalaujančiai atlyginti žalą(CPK 178 straipsnis)“.[74] Konkrečiu atveju – kredito gavėjui. Įrodinėjimo pareiga reiškia tai, kad šalis turi surinkti kuo daugiau įrodymų,[75] susijusiu su žalos atsiradimo kilme ir faktu. Pagrindiniai įrodymai, kuriais vartotojimo kredito gavėjas privalėtų grįsti žalos kilme - tai visų pirma vartojomo kredito sutartis, kuria būtų pagrįsti susiklostę civiliniai santykiai tarp kredito gavėjo ir davėjo. Visų antra, ne mažesnės svarbos įrodymai yra susiję su asmens finansiniais rodikliais t.y gaunamomis pajamomis, jų šaltiniais, turimais įsiskolinimais taip surenkant informaciją apie pajamų tvarumą ir tęstinumą.Taip pat svarbu įvertinti, kokius neigiamus padarinius sukels vartojimo kredito palūkanų norma. Taigi surinkus reikiamus įrodymus galima kreiptis su skundu į Lietuvos banko Priežiūros tarnybą ir pranešti apie atsakingo skolinimo principą pažeidžiančią bendrovę. Vartojimo kredito gavėjas gali kreiptis į vartotojų teises dėl „ pažeistų teisių gynimą ir į turtinės ir neturtinės žalos (nuostolių) atlyginimo.“[76]

4.4 KREDITO GAVĖJŲ CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS GYNIMO BŪDAI

Restitucija - tai „civilinių teisių gynybos būdas, kai šaliai grąžinama tai, ką ji perdavusi kitai šaliai, o iš nepagrįstai įgijusios šalies išieškoma tai, ką ši nepagrįstai gavusi. Kitaip tariant restitucija tai yra šalių grąžinimas į *status quo*“.[77] Vartojimo kreditų davėjui, teikiant kreditą yra imperatyviai įstatymo numatyta, kad jis, vadovaudamasis atsakingo skolinimosi principu, privalo įvertinti kredito gavėjo mokumą[78]. Kredito davėjęs, neįvertinęs kredito gavėjo mokumo, pažeidžia imperatyvią įstatymo normą. Visa tai lemia, kad kredito gavėjo ir davėjo sudaryta sutartis prieštarauja imperatyviai

[73] L. B. ir D. B. p. G. Č. LR Aukščiausiasis teismas,civilinių bylų skyrius (2008, Nr. 3K-3-331/2008).

[74]UAB „Melesta“ p. Lex System GmbH LR Aukščiausiasis teismas,civilinių bylų skyrius (2013-02-27; Nr. 3K-3-52/2013).

[75]LR Civilinis proceso kodeksas, Žin. (2002, Nr. 36-1340), 177 str.

[76]LR Vartotojų teisių apsaugos istatymas, Žin. (2007, Nr. 12-488), 3 str. 5 p.

[77] V. Mikelėnas Ir kiti, LR civilinio kodekso komentaras, šeštoji knyga, prievolių teisė (Vilnius, Justicia 2003), p. 185.

[78] Žr. išnašą 10: LR Vartojimo kredito įstatymas.

įstatymo normai ir yra negaliojanti nuo jos sudarymo momento.[79] Tokiu atveju sutarties šalys turi būti grąžintos į padėtį buvusią iki sutarties sudarymo, t.y privalo būti taikoma restitucija, o sutartis tampa nebegaliojančia.[80]

Restitucija atliekama natūra, išskyrus atvejus, kai tai neįmanoma arba sukeltų didelių nepatogumų šalims. Tokiu atveju restitucija atliekama sumokant ekvivalentą pinigais.[81] Vartojimo kreditų atveju, restitucija įmanoma tik pinigais, kadangi tai buvo pradinis sutarties objektas.

Vartojimo kredito gavėjui yra taikomi vartotojų teisių gynimo būdai. Vartotojų teisės gali būti ginamos vartotojų teises ginančiose institucijose arba teisme.[82] Kalbant apie vartotojų teisių gynimą teisme, galima paminėti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinę bylą, kurioje vartotoja kreipėsį į teismą dėl pirkimo - pardavimo sutarties pripažinimo negaliojančia ir prašė taikyti civilinių teisių gynybos būdą – restituciją, bei priteisti neturtinę žalą. Teismas konstatavo, kad sudaryta pirkimo – pardavimo sutartis dėl jos kokybės neatitikimo pardavimo metu, yra esminė sąlyga, dėl kurios sutartis laikoma negaliojančia. Sutarčiai buvo taikyta restitucija, o vartotojai buvo priteista ir turtinė ir neturtinė žala.[83] Taigi, ginant vartotojų teises yra taikoma restitucija.

Pažymėtina, kad pagal dabar susiformavusią praktiką vartojimo kreditų atveju, Lietuvos banko Priežiūros tarnybai paskyrus nuobaudą už netinkama kredito gavėjo mokumą, vartotojui nėra užtikrinama teisė į restituciją ir neturtinės žalos priteisimą. Vartojimo kredito sutartis neatstato sutarties šalių į padėtį, kuri buvo prieš vartojimo sutarties sudarymą ir neįgyvendina vartotojo teisės, „į pažeistų teisių gynimą ir į turtinės ir neturtinės žalos (nuostolių) atlyginimą“.[84] Taigi, nors vartojimo kredito sutartis buvo sudaryta egzistuojant sutarties negaliojimo pagrindams, tačiau nėra galimybės apginti kredito gavėjo, kaip silpnesniosios sandorio šalies, ir atstatyti sutarties šalių į padėtį buvusią prieš vartojimo sutarties sudarymą. Magistrinio darbo autoriaus nuomone, kadangi kredito gavėjas yra vartotojas, tuomet jam turėtų būti taikomos Vartotojų teisių apsaugos įstatymo[85] nuostatos.

---

[79] Žr. išnaša 31:LR Civilinis kodeksas, 1.80 str.

[80] Lietuvos nacionalinė vartojų federacija, Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga;
< http://vartotojuteises.lt/teises_aktai/vartotoju_teisiu_apsauga_vartojimo_sutartiniuose_santykiuose_teisinio_reguliavimo_ir_teismu_praktikos_apzvalga> [aplankyta 2015.12.15].

[81] Žr. Išnaša 38: LR Civilinis kodeksas, 6.146 str.

[82] Žr. išnašą 10: LR Vartojimo kredito įstatymas, 19 str.

[83] D. Š. p. UAB „Borgalita“, BUAB „Kardera“LR Aukščiausiasis teismas, civilinių bylų skyrius (2013, Nr. 3K-3-406/2013).

[84] Žr. išnašą 10: LR Vartojimo kredito įstatymas, 3 str. 5 p.

[85] Ten pat.

4.5 VARTOJIMO KREDITO PALŪKANŲ REGULIAVIMAS TEISMINIU BŪDU

Vartojimo kreditų palūkanų mažinimo institutas kildinamas iš LR Civilinio kodekso įtvirtintos nuostatos, kad „vartotojas turi teisę teismo tvarka reikalauti pripažinti negaliojančiomis sąžiningumo kriterijams prieštaraujančias vartojimo sutarties sąlygas“.[86] Šią papildo kitas LR Civilinio kodekso straipsnis, kuris numato, kad „civilinių teisinių santykių subjektai, įgyvendindami savo teises bei atlikdami pareigas, privalo veikti pagal teisingumo, protingumo ir sąžiningumo reikalavimus“.[87]

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, jog „palūkanos atlieka dvi funkcijas: mokėjimo ir kompensacinę. Atlikdamos kompensacinę funkciją palūkanos yra skirtos apsaugoti kreditoriaus interesus ir laikomos minimaliais nuostoliais.“[88] Tai reiškia, kad kompensacinės kredito davėjo palūkanos gali būti mažinamos teismo vadovaujantis kodekse įtvirtintu sąžiningumo ir protingumo principu.[89] Apibendrinant, verta paminėti, kad palūkanų sumažinimas būtų efektyvus civilinių teisių gynimo būdas, kadangi sutartis nepasibaigtų.

5. UŽSIENIO ŠALIŲ PRAKTIKA

Jungtinėje Karalystėje kaip ir Lietuvoje didžiąją vartojimo kreditų dalį sudaro greitieji kreditai. Greitieji kreditai apibrėžiami kaip vartojimo kreditas su didesnėmis nei 100 procentų metinėmis palūkanomis, kredito suma nesiekia daugiau nei 1 000 svarų, o sutartis sudaroma ne ilgesniam nei 12 mėnesių laikotarpiui.[90]2015 m. sausio 2 d. įsigaliojus naujam greitųjų paskolų suteikimo įstatymui buvo apribotas maksimalus palūkanų dydis ir kredito kaina. Nustatyta riba, kad kredito kaina negali viršyti sumos, kurią pasiskolino kredito gavėjas, o palūkanos negali būti didesnės nei 100 procentų[91]. Be to, nustatyta, kad sutarties sudarymo mokestis siekia 15 svarų, o palūkanų riba negali viršyti 0,8 procento per dieną nuo pasiskolintos sumos dydžio.[92] Šis įstatymo pakeitimas jau davė pastebimų rezultatų, nes vien per pirmus penkis mėnesius suteiktų greitųjų kreditų skaičius sumažėjo 35

---

[86] Žr. išnaša 31:LR Civilinis kodeksas, 6.188 str. 1 d.
[87] Ten pat, 1.5 STR.
[88] AB „Klaipėdos apdaila“ p. V.K. LR Aukščiausiasis teismas, civilinių bylų skyrius (2006-09-13; Nr.3K-3-468/2006).
[89] Žr. išnaša 31:LR Civilinis kodeksas, 6.37 str. 3 d.
[90] Autoriaus versta iš: Payday lending market investigation 2015; < https://assets.digital.cabinet-office.gov.uk/media/55cc691e40f0b6137400001f/Payday_Lending_Market_Investigation_Order_2015.pdf> [aplankyta 2015.12.19].
[91] Autoriaus versta iš: FCA confirms price cap rules for payday lenders; < http://www.fca.org.uk/news/fca-confirms-price- cap-rules-for-payday-lenders> [aplankyta 2015.12.18].
[92] Autoriaus versta iš: FCA documents policy statements; < http://www.fca.org.uk/your-fca/documents/policy- statements/ps14-16> [aplankyta 2015.12.18].

procentais, o skolinimosi riba neleido daugiau nei 70 000 žmonių gauti kreditus, kurių situacija nuo jų tik pablogėtų.[93]Apibendrinant, Jungtinėje Karalystėje pavyko suvaldyti asmenų, besiskolinančių asmenų iš greitųjų kreditų bendrovių, srautus, kas teigiamai atsilieps finansiniam piliečių stabilumui.

Jungtines Amerikos valstijos (toliau tekste - JAV) greitieji vartojimo kreditai yra įteisinti 32 valstijose, o 18 valstijų jie yra draudžiami ir laikomi nelegaliais[94]. JAV pasižymi išvystytų vartotojų gynimo institutu, o tai reiškia, kad vartotojų teises gina specializuotas teisės apsaugos institutas - UDAP, kurio pagrindinis tikslas saugoti vartotojus.[95]Svarbu paminėti, kad už vartotojų teisių pažeidimus yra numatyta kompensacija vartotojui[96].

Kiekviena valstija nustato savo metodą, kuriuo reguliuoja greitųjų kreditų rinką.Byloje *State vs integrityadvance* Delavero valstijos įmonė išskirtinėmis sąlygomis internetu teikė greituosius kreditus Minesotos valstijos gyventojams. Minesotos įstatymai numatė, kad greitieji kreditai gali būti suteikti ne ilgesniam nei 30 dienų laikotarpiui.Būtina sąlygo kredito davėjui -turėti licenciją, tačiau Delavero valstijos įmonė suteikė 1 269 greituosius kreditus neturėdama licenzijos teikti kreditus Minesotos valstijoje. Be to, pasibaigus 30 dienų terminui kredito įstaiga atnaujindavo paskolos sutartį ir kredito grąžnimo terminas būdavo pratęsiamas dar 30 dienų. Minesotos valstija, prašė priteisti 7 milijonų dolerių žalos.Tačiau Aukščiausiasis teismas pasisakė, kad valstija negali reikalauti, kad būtų diskriminacinėmis teisėmis, kitų valstijų gyventojų atžvilgiu, kad išskirtinai Minesotos valstijos gyventojai gautų išskirtines teises gaunant kreditą.

Vartojimo kreditų gavėjų teisių gynimo būdas užtikrinamas byloje See State ex rel. King v. B & B Inv. Grp.[97] Remiantis bylos nurodytais faktais, 2006 m. sausį greitųjų kreditų skolintojai B&B Investment Group, Inc. ir American Cash Loans, LLC, pradėjo teikti greituosius kreditus, kurių suma neviršijo 300 dolerių, tačiau metinės palūkanos svyravo nuo 1147,16 iki 1 500 procentų. Kompanija teikė greituosius kreditus pasitikėdama asmens nurodyta informacija, gera valia, žodžiu ir pasirašytu skolos rašteliu. Tuo pasinaudojo asmenys, kuriems neskolino jokios kitos kredito įstaigos dėl jau turimų paskolų. Tuomet kiti kredito gavėjai kreipėsi į vartotojų teises, kurių tikslas – apsaugoti

[93]Autoriaus versta iš: Žr. Išnaša 84.

[94]Autoriaus versta iš: legal status of payday loans by state;< http://www.paydayloaninfo.org/state-information> [aplankyta 2015.12.17].

[95]Autoriaus versta iš: A 50-State Report on Unfair and Deceptive Acts and Practices Statute; < https://www.nclc.org/images/pdf/udap/report_50_states.pdf> [aplankyta 2015.12.18].

[96]Autoriaus versta iš: Carolyn L. Carter, A 50-State Report on Unfair and Deceptive Acts and Practices Statute, 2009, p. 17.

[97]Autoriaus versta iš: New Mexico v. B and B investment group, Supreme court of New Mexico [2014] Nr. 34.266.

vartotojus nuo piktnaudžiavimo padėtimi finansinėje srityje. Teismas nustatė, kad greitųjų kreditų bendrovė, pasinaudojo kredito gavėjo, kaip silpnesniosios sutarties šalies dalyvio padėtimi dėl jo žinių bei patirties stokos. Taip pat, palūkanos nuo 1147,16 iki 1500 procentų, pažeidė viešąją politiką. Nustatęs tai teismas apgynė vartotojų teises ir taikė restituciją, kuria atstatė buvusią padėtį iki sutarties sudarymo.[98]Apibendrinant pastebima, kad nustačius vartojimo kreditų davėjų piktnaudžiavimą savo teisėmis, JAV kredito gavėjų teisės yra aktyviai ginamos, pritaikant restitucijos institutą. Vartotojų teises gina specializuotas institutas, veikiantis tarpvalstijiniu lygiu,[99] kurio paskirtis, užkirsti kelia, vartotojų teisių pažeidimui ir kompensuoti vartotojo patirtą civilinę žalą susijusią su vartotojų teisių pažeidimu.

Apibendrinant daroma išvada, kad Lietuvoje galiojanti vartojimo kredit ir vartotojų teisių apsaugos įstatymus reglamentuojanti įstatyminė bazė turėtų būti tobulinama. Siekiant efektyviau įgyvendinti vartojimo kreditų rinką privalu, kad būtų užtikrinama ne tik administracinė kredito davėjo atsakomybė, bet ir teisiškai reglamentuota civilinė kredito davėjo atsakomybė. Civilinės atsakomybės įtvirtinimo reikalingumas pasireiškia tuo, kad kredito gavėjas yra silpnesnioji sutarties šalis, ir dėl netinkamai atliktos kredito davėjo pareigos įvertinti mokumą, jis patiria neigiamus padarinius.

VII. ALTERNATYVA KREDITŲ ĮSTAIGOMS

Tarpusavio skolinimosi platforma yra pakankamai naujas vartojimo kreditų teikimo rinkos dalyvis. Šis skolinimosi metodas dar tik skaičiuoja pirmuosius metus ir šiuo metu Lietuvoje veikia tik dvi skolinimosi platformos. Šis finansinis modelis susijęs su investicijų pritraukimu į tarpusavio skolinimosi platformą, siūlant fiziniam asmeniui galimybę investuoti į kredito paraišką pateikusio asmens paskolą. Investavimo modelis yra patrauklus, kadangi asmeniui siekiančiam užsidirbti iš investavimo į paskolas, nebūtinas didelis kapitalas.

Vartojimo kredito finansavimo proceso metu suteikiama galimybė investuoti vos nuo 5 eurų. Tokiu būdu vieno vartotojo gavėjo kreditoriais gali tapti ir dešimtis investuotojų[100]. Tokiu modeliu taip pat paskirstoma rizika, skolininko nemokumo atveju, nesutelkiant vienam investuotojui per didelio interesuotumo skolininku. Pagrindiniai tarpusavio skolinimosi platformos privalumai kredito

[98]Ten pat.
[99]Autoriaus versta iš: Spencer Weber Waller, *Consumer Protection in the United States: An Overview*, p. 3.

[100]http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/crowdfunding-guide/types/p2p/index_en.htm

gavėjui yra palyginti nedidelės palūkanos ir anonimiškumo užtikrinimas. Investuotojams teikiama tik būtina informacija apie paskolos gavėją.

Vartojimo kredito palūkanų dydis nustatomas, kuomet kredito gavėjas laisva valia pateikia formą, kurioje jis nurodo, kokiomis palūkanomis jis sutinka skolintis. Ši forma publikuojama viešoje erdvėje ir nuo to momento investuotojai gali siūlyti palūkanas, už kurias jie sutinka skolinti. Neretu atveju nutinka taip, kad esant agresyviai investuotojų konkurencijai, vartojimo kredito gavėjas gauna kreditą mažesnėmis nei sutiko skolintis palūkanomis. Tam, kad taip nutiktų, privaloma sąlyga turėti aukšto mokumo bei patikimumo kredito reitingą. Reitingas sudaromas atsižvelgiant „… į asmens patikimumo laiku įvykdyti finansinius įsipareigojimus įvertinimą – reitingą, kuris parodo vėlavimo atsiskaityti 90 ir daugiau dienų tikimybę bei rizikos klasę".[101]

Vartojimo kreditų rinkoje susidarius tokiai situacijai, kad greitųjų kreditų bendrovėms prasiskolinusių asmenų skaičius didėja,[102] vartojimo kreditų refinansavimas, siūlomas tarpusavio platformos investuotojų, yra alternatyva, prasiskolinusiam asmeniui gauti kreditą ilgam laikotarpiui ir su lyginant nedidelėmis palūkanomis, o taip apjungiant ankstesnius kreditorius.

LR Seimas 2015 m. lapkričio 5 d. siekdamas užtikrinti tarpusavio skolinimosi skaidrumą, vartojimo kredito įstatymo pakeitimuose, įtvirtino nuostatą, kad „*...paskolos davėjas vienam vartojimo kredito gavėjui gali suteikti ne didesnį kaip 500 eurų vartojimo kreditą per dvylikos mėnesių laikotarpį, o Bendra visiems vartojimo kredito gavėjams paskolos davėjo suteiktų vartojimo kreditų suma negali būti didesnė kaip 5 000 eurų per dvylikos mėnesių laikotarpį".*[103] Pažymėtina, kad ši nuostata nėra nauja.

Analogiškas apribojimas 2014 m. gegužės 30 d. buvo įvestas Prancūzijoje. Šis apribojimas nustatė, kad vienam kredito gavėjui galima suteikti ne daugiau nei 1000 eurų dydžio vartojimo kreditą ir 4000 eurų dydį skolinant be palūkanų[104]. Pagrindinis vartojimo kredito įstatymo straipsnio pakeitimo tikslas – siekis paskirstyti riziką taip išvengiant per didelio paskolos davėjo suinteresuotumo vienu paskolos gavėju tuo atveju, jeigu būtų sukauptos didelės lėšos ir šis taptų nemokus. Priežiūra, kad lėšos neviršytų reikalaujamos sumos yra patikėta juridiniam asmeniui – tarpusavio skolinimosi platformos operatoriui. Šis įstatymo pakeitimas, yra reikšmingas, tačiau draudimas suteikti vartojimo

[101] https://www.manocreditinfo.lt/Paslaugos/asmeninis-kredito-reitingas
[102] Turto areštų statistika
[103] Vartojimo kredito įstatymo pakeitimo https://www.eba.europa.eu/documents/10180/983359/EBA-Op-2015-03+(EBA+Opinion+on+lending+based+Crowdfunding).pdf [104] https://www.eba.europa.eu/documents/10180/983359/EBA-Op-2015-03+(EBA+Opinion+on+lending+based+Crowdfunding).pdf 36 psl.

kreditų už didesnę nei 5000 eurų sumą, vertas kritikos, kadangi gali iškreipti laisvą rinką, t.y apriboti asmens siekiančio investuoti į tarpusavio skolinimasi dydį ir gauti už tai pajamas, kas pažeidžia Lisabonos sutartimi numatytus tikslus sukurti vidaus rinką, kurioje vystymasis būtų tvarus, pagrįstas subalansuotu ekonomikos augimu ir stabiliomis kainomis".[105]

Tarpusavio skolinimosi platformos operatorius, susidūręs su kliento nemokumu imasi aktyvių veiksmų, siekdamas sugrąžinti skolintojo investicijas. Skambina, siunčia žinutes, elektroniniu paštu ir kominikuoja su skolininku kitais būdais, siekdamas atkurti mokumą. JAV, yra pateisinami net tokie metodai, kuriais kontaktuojama per socialinius tinkus, pranešant artimiesiams[106]. Lietuvoje toks metodas pasibaigtų skandalu, kad pažeidžiamos vartotojo teisės.

[105]Lisabonos sutartis Nr. 2007/C 306/01 2 str. 3 p

[106]Miss quaterly friendship in peer to peer lending, 473 p

VIII. IŠVADOS IR SIŪLYMAI

Išanalizavus vartojimo kreditų rinką bei įstatymus, reglamentuojančius vartojimo kredito gavėjo civilinės atsakomybės atsiradimo sąlygas, padariau tokias išvados:

1) Vartojimo kredito gavėjo teisinius santykius reglamentuoja vartojimo kreditų įstatymas, kuriame nėra įtvirtinta pakankamų apsaugos priemonių nuo kredito davėjo piktnaudžiavimo savo padėtimi.

2) Vartojimo kredito gavėjas yra laikomas „vartotoju", o tai reiškia, kad jo apsaugai turėtų būti taikomas vartotojų apsaugos įstatymas. Atsižvelgiant į tai, turėtų būti suteikta teisė į turtinės bei neturtinės žalos atlyginimą.

3) Teisė į turtinės ir neturtinės žalos atlyginimą privalo būti įgyvendinama civilinių teisių gynimo būdais. Lietuvos banko Priežiūros tarnybos institucijai pripažinus vartojimo kredito davėjo veiksmus neteisėtais, vartojimo kredito sutartis turi būti pripažinta negaliojančia ir taikoma restitucija nuo sutarties sudarymo momento.

IX. LITERATŪROS SĄRAŠAS

Mokslinė literatūra:

1) St. Keinys ir kiti red., *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* (Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993).
2) Meilutė Jasienė, *Pinigai ir kreditas* (VU, 2013).
3) Valentinas Mikelėnas, Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai (Vilnius: Justitia, 1995),
4) V. Mikelėnas Ir kiti, LR civilinio kodekso komentaras, šeštoji knyga, prievolių teisė (Vilnius, Justicia 2003).

Moksliniai šaltiniai:

5) Susan Payne Carter, *Payday Loan and Pawnshop Usage: The Impact of Allowing Payday Loan Rollovers*.
6) Carolyn L. Carter, A 50-State Report on Unfair and Deceptive Acts and Practices Statute (2009).
7) Weber Waller, *Consumer Protection in the United States: An Overview*, p. 3.

Teisės aktai:

8) LR Vartojimo kredito įstatymas, Žin.(2011, Nr. 146-6830).
9) LR Lietuvos banko įstatymas, Žin.(2001, Nr. 28-890).
10) LR Konstitucija, Žin. (1992, Nr.33-1014).
11) LR Civilinis kodeksas, Žin. (2000, Nr. 74-2262).

Teismų praktika:

12) BylaC-449/13,CA Consumer Finance SA p. Ingrid Bakkaus ir kt. [2014] ETP 4.
13) Case (C-240/98), Rocío Murciano Quintero v. Salvat Editores SA and Others [2000] ECR I-125.
14) UAB „4Finance" p. UAB „Lietuvos Bankas“ Lietuvos Vyriausiasis administracinis teismas, (2015-09-30, Nr. eA-1386-525/2015).
15) A. v. AB „SEB lizingas, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius (2011-10-18 Nr. 3K-3-397/2011).
16) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009-03-17 nutartis, priimta civilinėje byloje (2009-03-17 Nr. 3K-3-125/2009).
17) UAB „Lietuvos draudimas“ p. UAB „R-iva“,LR Aukščiausiasis teismas,civilinių bylų skyrius (2007, Nr. 3K-3 554/2007).
18) L. B. ir D. B. p. G. Č. LR Aukščiausiasis teismas,civilinių bylų skyrius (2008, Nr. 3K-3-331/2008).
19) UAB „Melesta“ p. Lex System GmbH LR Aukščiausiasis teismas,civilinių bylų skyrius (2013-02-27; Nr. 3K-3-52/2013).

1) Vartojimo kredito rinkos apžvalga, *2015 m. I pusmetis;*< https://www.lb.lt/n25919/2015_09_09_vartojimo_kreditai.pdf>[aplankyta 2015.12.15].
2) LR Bankas, *Vartojimo kredito davėjas*; < https://www.lb.lt/vartojimo_kredito_davejas> [aplankyta 2015.12.15].
3) Vartojimo kredito rinkos statistika; < https://www.lb.lt/n20287/2015_iii_vartojimo_kredito_rinkos_statistika.pdf>[aplankyta 2015. 12.15].
4) LR Centrinis bankas, *Apie priežiūrinę veiklą*; < https://www.lb.lt/apie_prieziurine_veikla> [aplankyta 2015.12.17].
5) LR Centrinis bankas, dėl daugybinių pažeidimų – prekės ženklus „SMSCredit“ ir „Vivus“ naudojusi UAB „4finance“ nebegalės teikti kreditų;
< http://www.lb.lt/del_daugybiniu_pazeidimu_prekes_zenklus_smscredit_ir_vivus_naudojusi_uab_4finance_nebegales_teikti_kreditu> [aplankyta 2015.12.15].
6) Financial conduct authority; < https://www.fca.org.uk/your-fca/documents/policy- statements/ps14-03> [aplankyta 2015.12.15].
7) Tougher rules for payday lenders take effect; < https://www.fca.org.uk/news/tougher-rules-for- payday-lenders-take-effect> [aplankyta 2015.12.16.].
8) Lietuvos nacionalinė vartotojų federacija, *Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose*; < http://vartotojuteises.lt/teises_aktai/vartotoju_teisiu_apsauga_vartojimo_sutartiniuose_santykiuose_teisinio_reguliavimo_ir_teismu_praktikos_apzvalga> [aplankyta 2015. 12. 16].
9) Lietuvos nacionalinė vartojų federacija, Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga;
< http://vartotojuteises.lt/teises_aktai/vartotoju_teisiu_apsauga_vartojimo_sutartiniuose_santykiuose_teisinio_reguliavimo_ir_teismu_praktikos_apzvalga> [aplankyta 2015.12.15].
10) Payday lending market investigation 2015; < https://assets.digital.cabinet-office.gov.uk/media/55cc691e40f0b6137400001f/Payday_Lending_Market_Investigation_Order_2015.pdf> [aplankyta 2015.12.19].
11) FCA confirms price cap rules for payday lenders; < http://www.fca.org.uk/news/fca-confirms- price-cap-rules-for-payday-lenders> [aplankyta 2015.12.18].
12) FCA documents policy statements; < http://www.fca.org.uk/your-fca/documents/policy- statements/ps14-16> [aplankyta 2015.12.18].
13) legal status of payday loans by state;< http://www.paydayloaninfo.org/state-information > [aplankyta 2015.12.17].
14) Autoriaus versta iš: A 50-State Report on Unfair and Deceptive Acts and Practices Statute; < https://www.nclc.org/images/pdf/udap/report_50_states.pdf> [aplankyta 2015.12.18].

Daktaro disertacijos:

1) Paulius Astromskis, *Mažojo vartojimo kreditavimo sandorių reguliavimo modelis* (Daktaro disertacija, Kaunas, VDU, 2014).